

Martin Luther

Store

Galaterbrevskommentar II

Credo

Indhold

Forord 5

Den store Galaterbrevskommentar

Kapitel 3 (fortsat) 7

Kapitel 4 75

Kapitel 5 203

Kapitel 6 327

Ordforklaring 375

Litteratur 381

Noter 383

Forord

Det er en stor glæde for forlaget Credo, at vi nu kan genudgive andet bind af Luthers Store Galaterbrevskommentar.

Andet bind, oversat af nu afdøde sognepræst, lic.theol. Helge Haystrup, udkom første gang i 1984 og har været udsolgt i nogle år.

Denne udgave er i alt væsentligt identisk med førsteudgaven, men bibelcitater er blevet ajourført og tilpasset Bibelselskabets autoriserede oversættelse fra 1992.

Der skal lyde en stor tak til cand.theol. Finn B. Andersen for hjælp med scanning og tilretning af originalteksten.

Forlaget

Kapitel 3

Vers 19: »Hvad skulle så loven?«

Når vi lærer, at et menneske bliver retfærdiggjort uden lov og gerninger, bliver der nødvendigvis spurgt: Hvis loven ikke gør retfærdig, hvorfor blev den da givet? Ligeså: *Hvorfor belemrer og plager Gud os med loven, når den ikke gør levende?* Hvad nytter det, at vi generes og plages så hårdt af den, når de, der blot har arbejdet en time, stilles lige med os, der har båret dagens byrde og hede (jf. Matt 20,12)? Så snart nåden, som evangeliet forkynder, indfinder sig, så begynder straks dette store mundhuggeri, og uden dét kan evangeliet ikke blive forkyndt. Jøderne havde den opfattelse, at de blev retfærdiggjort ved at overholde loven. Når de derfor hørte evangeliet forkynde: Kristus er kommet til verden, ikke for at frelse de retfærdige, men synderne, og for at de sidste skal gå ind i Guds rige forud for dem, så blev de meget vrede og beklagede sig over, at de i så mange århundreder har båret lovens tunge åg med megen møje og besvær, at de til ingen nytte, ja, snarere til største skade (for dem selv) er blevet plaget og holdt så ulykkeligt nede af lovens tyranni, mens hedenske afgudsdyrkere får del i nåden uden mindste møje og besvær. Og på samme måde knurrer nu vores papister og siger: Hvad nyttede det os i tyve, tredive eller fyrre år at have levet som munk, at have lovet kyskhed, fattigdom og lydighed, at have holdt tidebøn

WA 40
I, 474

og messer, at have plaget legemet med faste, bønner, spægelser osv., når den gifte mand eller hustru, en fyrste, en rådmand, en lærer og hans elev, en lejesvend, tjeneren, der slæber sække, eller tjenestepigen, der fejer huset, ikke alene er vores ligestillede, men endog bedre og værdigere end vi?

Det spørgsmål er altså ikke så ligetil. *Fornuften* kan ikke klare det. Den er magtesløs og dybt forarget. Fornuften kender nemlig ikke til andet end loven og beskæftiger sig derfor naturligvis med den og mener, at man får retfærdighed ved dens hjælp. Når den derfor hører denne Paulus' nye og af verden ukendte mening, at loven er blevet givet for overtrædelsernes skyld, skønner den: Paulus afskaffer loven. For han siger, at vi ikke bliver retfærdige ved den. Ja, han spotter Gud, som har givet loven. For han siger, at den blev givet for overtrædelsernes skyld. Så lad os da leve som hedningerne, der ikke har nogen lov. Ja, lad os synde og blive i synden, så vi kan få overflod af nåde. Lad os blot »gøre det onde, for at det gode kan komme deraf« (Rom 3,8)!

Sådan gik det apostlen Paulus, og sådan går det os i vore dage.¹ For når *hoben* af evangeliet får at høre, at vi får retfærdighed alene af Guds nåde og alene ved troen, uden lov og gerninger, så drager de den samme slutning som jøderne: Vi skal altså slet ikke gøre noget selv. Og det lykkes dem udmærket.

WA 40
I, 475

Hvad skal vi da gøre? Vist er det et dilemma, der plager os voldsomt, men som vi ikke kan holde tilbage. Da Kristus prædikede, fik han at høre, at han var en gudspotter og en oprører, hvis lære forførte menneskene og gjorde dem oprørske mod kejseren. Paulus og alle apostlene oplevede det samme. Er det da så mærkeligt, at verden nu anklager os på samme vis? Vist må den spotte og forfølge os. Men for de anfægtede samvittighedens skyld skal vi dog ikke tie, men tale frit, så de kan blive revet ud af Djævelens fangegarn. Og der skal ikke tages hensyn til, om den fordærvede og ondskabsfulde hob

misbruger vores forkyndelse. For uanset om den har loven eller ej, bliver den ikke bedre.² Snarere skal vi lægge vægt på at bringe *de ulykkelige samvittigheder trøst*, så de ikke skal gå til grunde sammen med den ugudelige hob. Om vi tav, ville de samvittigheder, der er så indfanget og indviklet i love og menneskelige traditioner, at de slet ikke kan gøre sig fri, slet ikke få nogen trøst.

På samme vis som Paulus, da han så, at nogle var modstandere af hans lære, og at andre ved hjælp af den søgte kødelig frihed og kun blev værre, trøstede sig med, at han som Jesu Kristi apostel var sat til at forkynde troen for Guds udvalgte, og på grund af *de udvalgte* var rede til at udholde alt, om blot de kunne blive frelst. Således gør vi også i vores tid alt på grund af de udvalgte, som vi véd oplives af vores lære. De hunde og svin, hvoraf nogle forfølger vores lære og andre forvansker vores frihed, er jeg så forbitret på, at jeg på grund af dem er rede til ikke at sige et eneste ord i hele mit liv. Jeg ville hellere have vores svin og vores hunde til modstandere inde under pavens tyranni, end at Guds hellige navn på grund af dem skal blive i den grad bespottet.

Man knurrer altså og siger: Hvis ikke loven gør retfærdig, er den ikke noget værd. Men det er en forkert slutning. For lige så lidt som man kan slutte: Penge gør ikke retfærdig, følgelig er de intet værd, øjnene gør ikke retfærdig, følgelig vil jeg rive dem ud, hænderne gør ikke retfærdig, følgelig vil jeg hugge dem af – lige så lidt stemmer dette: Loven gør ikke retfærdig, følgelig er den intet værd. Man bør tildele hver ting sin rette opgave og brug. Fordi vi bestrider, at loven kan gøre retfærdig, ødelægger eller fordømmer vi den ikke af den grund. Derimod har vi et andet svar end vores modstandere på spørgsmålet: Hvad skulle da loven? Ud fra deres forkerte opfattelse giver de loven en opgave og en brug, som den i virkeligheden slet ikke har.

Vi gør indsigelse imod, at man på denne vis misbruger loven og tildeler den en falsk opgave, og vi svarer med Paulus, at loven ikke har noget at gøre med retfærdiggørelsen. Men dermed påstår vi ikke, at loven slet ikke er noget, således som de straks slutter: Hvis loven ikke gør retfærdig, er det følgelig forgæves, den er blevet givet. Nej! *Loven har sin egen opgave*, dog ikke den, som vores modstandere tillægger den, nemlig at den skal gøre retfærdig. Retfærdiggørelsen har ikke noget at gøre med loven. Derfor lærer vi, at de skal holdes så langt adskilt fra hinanden som Himlen fra jorden. Med Paulus siger vi, at »loven er god, hvis man bruger den, som lov skal bruges« (1 Tim 1,8), det vil sige, hvis man bruger loven som lov. Hvis jeg angiver loven dens rette grænser og holder den til dens opgave og brug, er den noget helt udmærket. Men hvis jeg bruger den på anden vis og tillægger den, hvad der ikke må tillægges den, fordærver jeg ikke blot loven, men hele teologien.

WA 40
I, 477

Paulus tager altså her til orde mod de fordærvede hyklere, der siger: Hvad skulle da loven? De kan slet ikke tåle at høre, hvad Paulus siger her: »Den blev føjet til for overtrædelsernes skyld«. For de mener, at lovens opgave er at gøre retfærdig. Og det er den almene opfattelse, som den menneskelige fornuft hos alle sofister, ja, i hele verden kommer til, at fromhed og retfærdighed erhverves ved lovens gerninger. Fornuften kan slet ikke fordrage at blive berøvet denne højst skadelige mening; for den fatter ikke troens retfærdighed. Derfor våser papisterne ikke blot tåbeligt, men også ugudeligt: Kirken har Guds lov, den har kirkemødernes bestemmelser og de hellige fædres skrifter.

Hvis den lever efter dem, er den hellig. Ingen vil kunne få dem overbevist om, at de i stedet for at behage Gud ved deres selvvalgte fromhedsøvelser blot nedkalder hans vrede. Dette vil ingen af de gerningsretfærdige tro på. De mener det stik modsatte. Derfor er deres opfattelse af retfærdigheden

en kloak for alt ondt og den største synd i verden. For alle andre synder og laster kan blive rettet eller forhindret ved øvrighedens straffe. Men denne synd, hvert enkelt menneskes inderste mening om retfærdigheden, giver sig ud for at være den største fromhed og hellighed; et kødeligt menneske kan nemlig slet ikke dømme om den sag.

Derfor er denne gift højdepunktet af Djævelens herredømme over hele verden, ja, slangens hoved og den snare, hvormed Djævelen fanger alle mennesker og holder dem fanget. For af naturen mener alle mennesker, at loven gør retfærdig. På den indvending: Hvad skulle så loven, når den ikke retfærdiggør? svarer Paulus derfor således: Ikke for retfærdiggørelsens skyld, men:

Vers 19: »*Den blev føjet til for overtrædelsernes skyld,*«

Ligesom tingene er forskellige, således også med deres anvendelse. Man må ikke blande tingenes formål sammen. »Kvinde må ikke bære mandsdragt, og mænd må ikke gå i kvindeklæder« (5 Mos 22,5).³ Tingenes anvendelse skal altså forblive adskilt. Ellers ender det i en ren forvirring. En mand er ikke skabt til at sy, en kvinde ikke til at føre krig. Hver person skal have den position og det embede, der er hans. En forkynder og en biskop skal prædike, en konge og en fyrste skal regere, det menige folk adlyde øvrigheden osv. Således skal hver skabning tjene på sin plads og sit sted. Solen skal lyse om dagen, månen og stjernerne om natten. Havet skal give fisk, jorden afgrøde, skovene vildt, træ osv.

Således må loven ikke tilrane sig en andens opgave og anvendelse, nemlig den at retfærdiggøre. Det skal den overlade alene til nåden, forjættelsen og troen. Munkene kan faste,

Ordforklaring

Ambrosius (ca. 340-397): kirkefader, biskop i Milano.

arianismen: kirkeretning opkaldt efter sin ophavsmand, Arius (o. 325), der blev dømt som kætter på koncilet i Nikæa 325. (Se også bind 1, note 16).

Aristoteles (384-322 f.Kr.): græsk filosof og naturforsker. Specielt hans indsats inden for formel logik, metafysik og etik fik betydning for udviklingen af skolastikken. Forskede også inden for astronomi, biologi, fysik og psykologi.

Augustin (Aurelius Augustinus, 354-430): født i et blandet hedensk-kristent ægteskab og først omvendt og døbt som 33-årig. Derefter en af kirkens fremtrædende stridsmænd og senere biskop i Hippo i Nordafrika. Fik meget stor betydning ikke mindst gennem de skrifter, hvor han fremhævede menneskenaturens fordærvelse (arvesynden) og afhængigheden af Guds nåde. Af øvrige lærepunkter kan nævnes: menneskets evige forudbestemmelse til frelse eller fortabelse (den dobbelte prædestinationslære), kirkens autoritet og sakramentslære samt tankerne om forholdet mellem kirkens og den verdslige øvrigheds autoritet.

ceremonialloven: den del af den gammeltestamentlige lovgivning, der giver forskrifter om rent og urent, om gudstjenesten, ofrene osv.

Cicero (106-43 f.Kr.): romersk taler, politiker og filosof. Ivrig forkæmper for den romerske republik.

Cyprian (Thascius Caecilius Cyprianus, ca. 200-258): kirkefader, biskop i Kartago 248. Kæmpede for kirkens enhed og var modstander af den romerske biskops overhøjhed over andre biskopper (senere udviklet til pavemagten). Led martyrdøden.

cølibat: ugift stand, især for gejstlige. I den romersk-katolske kirke skal alle præster leve i cølibat. Stadfæstet på Laterankonciliet i 1123.

Demosthenes (383-322 f.Kr.): atheniensisk taler og politiker.

Duns Scotus, Johannes (ca. 1265-1308): skotsk teolog og filosof; franciskaner. (Se også bind 1, note 106).

Erasmus (Desiderius) af Rotterdam (1466?-1536): nederlandsk filosof, teolog og humanist. Ud gav en lang række af de klassiske forfattere og kirkefædre, skrev teologiske, pædagogiske og satiriske værker, men vigtigst er hans græsk-latinske udgave af NT (1516). Var oprindeligt positiv over for Luthers reform, men siden skiltes deres veje markeret med opgøret om viljens frihed. (Se også bind 1, note 67 og 91).

eremit: eneboer, som har trukket sig tilbage fra verden for at leve i bod og bøn. Eremitidealet blev udformet af Anthonios (ca. 251-356 e.Kr.) og fik en opblomstring i Middelalderen.

gendøberne: reformationsretning karakteriseret af modstand mod barnedåb: dåben skulle kun meddeles mennesker, der personligt bekendte troen. Var i øvrigt imod sammenblanding af stat og kirke og ønskede fri kirkelighed.

hæretiker: kætter.

Hieronymus (ca. 330-ca. 419): kirkefader, hvis hovedindsats var revision af NT-oversættelsen fra græsk til latin og GT fra hebraisk til latin; arbejdet bærer samlet navnet »Vulgata«. (Se også bind 1, note 29 og 40).

Hus, Johann (ca. 1370-1415): tjekkisk reformator. Begyndte 1402 at prædike på modersmålet, 1409-10 rektor for det rent

tjekkiske universitet. Bekæmpede verdsliggørelsen i den katolske kirke, blev bandlyst 1410, stævnedes 1414 for koncilet i Konstanz med frit lejde. Fastholdt sin lære og blev 1415 brændt som kætter, hvilket udløste Husitterkrigen. (Se også bind 1, note 36).

Julian den frafaldne (331-363): romersk kejser 361-363. Forsøgte at genindføre hedenskabet. (Se også bind 1, note 38).

kanonist: lærer i den romersk-katolske, såkaldte kanoniske kirkeret. (Se også bind 1, note 11).

karteusere: en munkeorden, som er stiftet i 1084. Den er den katolske kirkes strengeste munkeorden og kræver et fuldstændig asketisk liv og fuldstændig tavshed brødrene imellem.

kirkefædre: samlet betegnelse for de oldkirkelige forfattere, hvis skrifter gennem kirkens autorisation har haft afgørende betydning for udformningen af kirkens dogmer og lære.

koncil: kirkemøde. Oprindeligt et møde for en kirkeprovins, senere også for hele kirken, de økumeniske konciler.

Kyril af Alexandria (Cyrillus † 444): kirkefader; fremtrædende teolog under dogmedannelsen i Østkirken i det 5. årh. (Se også bind 1, note 15, 52 og 100).

Lombardus, Peter (12. årh.): professor og biskop i Paris. En af den romerskkatolske kirkes største teologer. Hovedværket er 4-binds dogmatikken »Libri Sententiarum«, der igennem flere århundreder var den mest udbredte dogmatik; heraf stillingsbetegnelsen »sententiarier« = lærer i dogmatik.

Lucifer: Djævelen, Satan.

moralloven: den del af den gammeltestamentlige lovgivning, der indeholder de etiske bud, sammenfattet i de 10 bud.

Müntzer, Thomas (ca. 1480-1525): leder af reformationens venstrefløj (sværmerne); ledte bondeoprøret i midten af 1520'erne. (Se også bind 1, note 85).

Occam, William af (ca. 1300-1349): meget fremtrædende engelsk senskolastisk filosof og teolog. Skelnede klart mellem tro og viden og ønskede i modsætning til højskolastikken at fjerne så mange abstrakte begreber som muligt for at forenkle systemerne. (Se også bind 1, note 59 og 77).

Origenes (184-254): meget produktiv oldkirkelig teologisk forfatter. Ledede kateketskolen i Alexandria og kom herigenem til at øve stor indflydelse. Han stødte dog allerede i sin levetid på stærk modstand mistænkt for at sammenblande tro og filosofi og tilbragte en stor del af sin tid i Palæstina. På kirkemødet i Konstantinopel i 553 stemplet som kætter. Mest berømt er hans kritiske gennemgang af GT (Hexapla), hvor han opstillede de forskellige tekstformer i seks sidestillede spalter. (Se også bind 1, note 55).

papist: skældsord for forkæmper for paven, hans autoritet og den katolske kirke.

pelagianerne: teologisk retning opkaldt efter sin stifter, Pelagius (d. 418). Hævdede, at mennesket havde fri vilje, og at der i menneskenaturen var en iboende godhed, og fornægtede dermed læren om arvesynden. Endeligt fordømt på koncilet i Efesus 431.

Porphyrus (3. årh.): nyplatonisk filosof. Ivrig bekæmper af kristendommen. (Se også bind 1, note 38).

sakramentererne: reformatorisk retning, der betragtede nadveren som et symbolsk minde- og fællesmåltid. Den mest fremtrædende var den schweiziske reformator Zwingli.

sekterere: mindre gruppe inden for reformationen med et fra Luther afvigende (sekterisk) syn f.eks. på dåb, nadver og embede.

sententiarier: lærer i dogmatik. (Se også bind 1, note 11).

skolastikken: førende filosofisk-teologisk retning i Middelalderen. (Se også bind 1, note 43, 59 og 106).

- sofisterne: ringeagtende betegnelse for de katolske fagteologer, skolastikerne. (Se også bind 1, note 43).
- Staupitz, Johannes von († 1532): lærd og from adelsmand, augustinerordenens leder af klostrene i Tyskland. Betød som kollega og sjælesørger meget for den unge Luther. (Se også bind 1, note 34).
- sværmerne: nedsættende udtryk for reformationens venstrefløj. (Se også bind 1, note 85).
- synekdoke: talefigur, som går ud på, at man benævner helheden ved en enkelt del. F.eks. anvender man ordet »kød« som betegnelse for hele mennesket.
- Thomas Aquinas (1225-1274): italiensk højskolastisk teolog og filosof. Regnes for den katolske kirkes største dogmatiker. Underviste ved universiteterne i Rom, Napoli og Paris. Skabte i forsøget på at forene Bibelen og kirkefædrene, specielt Augustin, med den græske filosofiske tradition, specielt Aristoteles og Platon, et fornemt teologisk-religiøst system, *thomismen*.
- thomismen: teologisk-religiøst system udformet af Thomas Aquinas.
- tonsur: munkenes ragede isse.
- Vulgata: Den af kirkefaderen Hieronymus udarbejdede latinske bibeltekst, der blev den almindelige, senere officielle bibeltekst i den katolske kirke. (Se også bind 1, note 12 og 29).